

ПОНЯТТЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ГРОМАДЯН ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

У багатьох країнах світу заощадження домашніх господарств розглядаються як джерело інвестування в економіку. Вони визначають спроможність національної економічної системи створювати капітал та є джерелом збільшення суспільного багатства. Для досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку України важливе значення має розширення та зміцнення фінансових стосунків домогосподарств з усіма сегментами фінансової системи: широке включення грошових доходів населення у формування бюджетних, кредитних і страхових ресурсів, участь домашніх господарств у капіталі підприємств і ринках фінансових інструментів. Тому стимулювання домашніх господарств до заощадження коштів та їх продуктивного використання є одним із головних завдань регулювання вітчизняної економіки. Цим і обумовлюється актуальність дослідження.

Заощадження населення – це економічне поняття, яке проявляється в наявності залишків доходів після витрат на поточне споживання [6, с. 151]. Ця категорія є однією з ключових в економічній теорії. Вона відіграє важливу роль у поясненні загальної економічної рівноваги, короткострокових коливань ділової активності та економічного зростання. Основним суб'єктом заощаджень у будь-якій державі є домогосподарства як елементарна економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб; постачає економіку ресурсами й використовує отримані гроші для купівлі товарів і послуг, які задовольняють потреби людини [8].

В розвитку економічної теорії заощаджень доцільно виокремити чотири етапи: 1) класична політекономія, в якій обґрунтована система поглядів на проблеми розподілу доходів, визначення проблеми споживання та заощаджень; 2) маржиналізм, де розкрито проблеми взаємозв'язку процента й ролі заощаджень у розвиток економіки; 3) кейнсіанська школа, коли було системно визначено особливе місце категорії «заощадження» серед фундаментальних економічних категорій; 4) монетаризм, за якого заощадження розглядаються у взаємозв'язку з доходами. Серед сучасних теорій вирізняється біхевіористська (поведінкова) економічна теорія, яка розглядає вплив психологічних феноменів на прийняття людьми економічних рішень. Підтримуючи основні традиції класиків та кейнсіанців щодо важливості психологічних факторів під час здійснення економічної діяльності, представники цієї теорії не погоджуються з тезою про раціональну поведінку індивідумів у кожній ситуації [2, с. 84–86].

Вітчизняна економічна наука теж має вагомий досягнення на поприщі дослідження проблеми заощаджень та їх призначення. Так, Т. Кізіма зазначає, що заощадження – «це, передусім, складна і багатогранна економічна категорія, яка характеризує відносини, що виникають всередині домашнього господарства та між іншими економічними суб'єктами з приводу розподілу отриманих доходів та формування відповідних фондів грошових коштів, покликаних забезпечувати споживання або зростання доходів їхніх власників у майбутньому» [3, с. 201].

Подібного висновку дійшла також Л. Примостка. Дослідивши різні погляди на поняття «заощадження», науковець запропонувала тлумачити їх як «частину чистих сукупних доходів населення, яка формується за рахунок скорочення особистих витрат, спрямовується на нагромадження фінансових і нефінансових активів, є власністю економічного суб'єкта та призначена для підвищення його споживчого стандарту в майбутньому» [7, с. 21]. Разом із тим, заощаджувальна поведінка населення має психологічне забарвлення. Через це не існує єдиної відповіді на питання про те, що спонукає до заощадження загалом та до вибору певного виду активу зокрема.

Дослідник Коваленко В.В., розмірковуючи про різні трактування поняття, наголошує на таких сутнісних функціях заощаджень: 1) збільшення поточних витрат населення приводить до зменшення заощаджень та знижує його довгострокову фінансову стійкість; навпаки, збільшення заощаджень зумовлює скорочення поточного споживання; 2) в основі заощаджень лежить добровільне відкладання грошових коштів задля задоволення потреб, а саме забезпечення подальшого споживання або отримання додаткового доходу; 3) Заощадження – кошти, призначені для накопичення, можуть бути вкладені в різні види фінансових та нефінансових активів [4, с. 20–21].

У розвитку ощадних стратегій в Україні варто виділити ряд основних характеристик і тенденцій, зокрема: 1) взаємозв'язок схильності населення до заощадження зі зміною макроекономічних умов; 2) поява нових для пострадянського українського ринку організаційних форм заощаджень (наявна іноземна валюта, залишки на валютних рахунках, вкладення в цінні папери); 3) динамічне зростання заощаджень у наявній іноземній валюті на руках у населення; 4) низький рівень заощаджень домашніх господарств, розміщених у цінних паперах; 5) збільшення сум, які спрямовуються домашніми господарствами в квазізаощадження (кошти, вкладені домашніми господарствами в матеріальні активи: коштовні камені й метали, антикваріат, картини, квартири й інші матеріальні об'єкти; вкладення, які досить ліквідні, дозволяють зберегти заощадження від знецінення або одержати додатковий дохід) [5, с. 5].

В Україні є об'єктивні передумови для створення ефективного механізму трансформації заощаджень сектора домашніх господарств у інвестиційні ресурси. Проте економічна сутність заощаджень припускає залучення їх до господарського обороту, але не означає їх автоматичне перетворення в інвестиції. Перевага ліквідності обумовлює можливість формування заощаджень населення в неорганізованих формах у вигляді нагромадження готівки в національній або іноземній валюті. Такі заощадження виключаються з інвестиційного процесу та впливають на економічне зростання. Вони призводять і до одночасного зменшення споживання як стимулу для здійснення інвестицій, і до зменшення інвестиційних ресурсів суспільства – основи його розвитку. Саме така ситуація характерна для нашої держави.

Відсутність в Україні належного інвестиційного ринку; невиконання основними учасниками інвестиційного процесу покладених на них функцій (низька ліквідність вітчизняного фондового ринку, що не дозволяє йому повною мірою виконувати покладені на нього завдання, слабкий розвиток інфраструктури); недостатній рівень фінансових комерційних посередників; невисокий рівень отриманого доходу основними групами населення; значна частка споживчих витрат; розширення тіньового сектору економіки і необхідність легалізації таких доходів; слабе інформування домогосподарств у сфері інвестиційних можливостей і негативний досвід, отриманий у ході проведення першого етапу приватизації; здійснення інших інвестицій є основними причинами низької інвестиційної активності домогосподарств за сучасних нестабільних умов економічного розвитку [1, с. 85].

Отже, країни з ринковою та перехідною економікою не можуть розвинути своє господарство без залучення та ефективного використання інвестицій, які є важливою і невід'ємною складовою економічного та соціального потенціалу держави і, разом з тим, результатом ефективного використання потенційних ресурсних та інституційно-організаційних можливостей. Одним із суттєвих, проте мало задіяних в українській економіці видом внутрішніх інвестицій є заощадження домогосподарств. Вони акумулюють значний капітал, що при ефективному використанні забезпечує країні доступ до сучасних технологій, науково-технічних розробок та нових принципів менеджменту. Проте зроблений нами аналіз свідчить про необхідність перегляду державної політики з питань інвестування та його гарантійного забезпечення, оскільки навіть наявні ресурси домогосподарств за належних умов та забезпечення мотиваційної складової можуть спрямовуватися в інвестування.

Джерела та література:

1. Василюга Н. А. Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин / Н. А. Василюга // Державне управління: теорія та практика – 2016. - №1. – С. 84-94.
2. Ватаманюк О. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія. / О. Ватаманюк. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 536 с.
3. Кізіма Т. Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти. / Т. Кізіма // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 10 (113). – С. 200–206.
4. Коваленко В.В. Заощадження населення у забезпеченні фінансових ресурсів банків / В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва // Гроші, фінанси і кредит. – 2019. – Вип. 28. – С. 275-283.
5. Котис Н.В. Місце і роль сектору домашніх господарств у суспільному відтворенні та економічному зростанні в Україні / Н.В. Котис // Научный журнал «Аспект». – Донецьк: ООО «Цифровая топография». – 2014. – № 3(28). – С. 3–7.
6. Македон Г.М. Заощадження домогосподарств: економічна сутність та фактори впливу / Г.М. Македон // Сталый розвиток економіки. - 2015. - № 2. - С. 151–157.
7. Примостка Л. Заощадження населення України: формування та залучення в банки : монографія. / Л. Примостка, В. Шевалдіна – Київ : КНЕУ, 2014. – 234 с.
8. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія [Електронний ресурс] / В. М. Семененко, Д. І. Коваленко. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/17761007/politekonomiya/ekonomichna_teoriya_politekonomiy